

NÉMET SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁG

Az NSZK-ban 1973-ban megvizsgálták az ország hét regionális központi katalógusának hatékonyságát. Amikor az elemzésből származó eredményeket összesítették, kiderült, hogy a központi katalógusból hiányzó tételek aránya több, mint 40%, az idegen nyelvű műveknél pedig 54%. Magyarázza ezt részben az, hogy a katalóguscédulákat késéssel osztják be a központi katalógusba.

Észak–Rajna–Wesztfália területén 156 könyvtár kapcsolódott be a kölcsönző rendszerbe. A kölcsönzés módját utasítás szabályozza. A kapott kérések száma 355 ezerről (1970) 476 ezerre (1973), a küldött kérések száma ugyanebben az időszakban 281 ezerről 365 ezerre nőtt. Működik Észak–Rajna–Wesztfália területén még egy másik, egy regionális könyvtárközi kölcsönzős szolgálat, amelyben javarészt közművelődési könyvtárak vesznek részt. Az országon belüli könyvtárközi kölcsönzés központja a kölni központi katalógus – tervezik, hogy állományát számítógéppel dolgozzák majd fel. Jelenleg még csak a DATEX-rendszer működik, amelynek segítségével hét-nyolc fontosabb könyvtár küldheti kéréseit Kölnbe. A *British Library* Kölcsönző Részlege is legtöbbször a kölni központi katalógushoz intézi német művekre vonatkozó kéréseit. 1150 tétel 78%-át válaszolták meg e katalógus, a többi más központi katalógusok segítségével.

SKANDINÁVIA

A skandináv országokban az elmúlt években számos olyan politikai, gazdasági és kulturális intézményt hoztak létre, amelyek kölcsönösen együttműködnek. A jól ismert *Scandiaplan* – koordinált beszerzési rendszer – mellett a figyelem egyre inkább a NOSP-terv (*Nordisk samkatalog over periodica = A skandináv országok folyóiratállományának központi katalógusa*) felé fordul. Ha ezt sikerül létrehozni, akkor géppel olvasható jegyzéket nyerne a norvég, dán, svéd és finn könyvtárakban előforduló, nem-skandináv folyóiratokról. Szabványosított indexelésre és kommunikációs formára van szükség ahhoz, hogy áthidalják a különböző gépesített adatszolgáltató rendszerek közötti szakadékot. A tervek szerint egyezményt fognak kötni ezek az országok az angol-amerikai katalógizálási szabványok és a nemzetközi bibliográfiai szabványok használatára, de a kommunikációs formával kapcsolatban még számos nehézség merült fel.

Norvégiában a könyvtárközi kölcsönzés decentralizált, de gyakorlatilag az *Oslo Egyetemi Könyvtár* végzi a munka nagy részét; külföldi irodalomgyűjteménye a legnagyobb az országban, itt van a norvég könyvtárakban fellelhető külföldi művek központi katalógusa, és még ezen kívül a norvég nemzeti könyvtár funkcióját is betölti.

A helyzet megkönnyítése érdekében a norvégok ún. „kölcsönző utakat” alakítottak ki országon belül, vagyis a közművelődési könyvtárak kéréseit a megyei könyvtárakhoz, az egyetemi, orvosi stb. könyvtárak pedig a legközelebbi nagykönyvtárhoz küldik.

Svédországban sokkal több nagykönyvtár van, mint Norvégiában. Az idegen nyelvű beszerzésekről nyomtatott központi katalógus készül. A könyvtárközi kölcsönzés útján kért dokumentumok 25 százalékát másolat formájában kapják meg az igénylők, telexen csak az esetek 3–4 százalékában adnak választ a könyvtárak.

NATTRASS, G. R.: Interlibrary lending around the world. A review of recent papers = BLL Review, 4. köt. 1. sz. 1976. p. 11–16./

(Jáki Éva)

Az időszaki kiadványok használatának vizsgálata a British Library kölcsönző részlegében

A SINFODK (*Swedish Council for Scientific Information and Documentation = Svéd Állami Tudományos Tájékoztató és Dokumentációs Tanács*) megbízásából megvizsgálták a BLLD-hez (*British Library Lending Division = A British Library Kölcsönző Részlege*) 1975-ben, három hónap alatt beérkezett időszaki kiadványkéréseket.

A vizsgálat fő célja az volt, hogy az eredmények alapján különböző folyóiratjegyzékeket állítsanak össze – a felhasználás gyakoriságának sorrendjét követve, hogy ezzel is segítsék a centralizált szakirodalom-állomány kialakítását. Ez szolgálja alapul a skandináv ipari információs rendszer kidolgozásához.

A mintában minden hatodik kérést vettek figyelembe, tekintet nélkül arra, hogy a kérést kielégítették-e vagy sem. A felmérés időszakában 59 617 kérés érkezett 14 718 időszaki kiadványra és további 1716 olyan folyóiraatra, amelyek nincsenek meg a BLLD állományában. A nyelvterületet, a témakört, a kiadvány címét és a megjelenés idejét, valamint a kérő intézmény típusának adatait kódolták, később számítógép segítségével elemezték.

A kérések nagy része viszonylag kevés címre összpontosult, nevezetesen a BLLD állományában meglévő időszaki kiadványokból (45 ezer cím) csak 1300 címet érintett. A kérések 83%-a és a kért címek 86%-a a természettudományok és műszaki tudományok anyagára vonatkozott s csak 12%-a a társadalomtudományra (ezen belül 4% a humán tudományokra). A természettudományi és műszaki anyagból mindig ugyanazt a néhány címet kérték, míg a társadalomtudományi állományban a kérések jobban szóródtak.

A kérések megoszlása tudományterület és kérő intézmények szerint

1. táblázat

	Természet- tudományok és műszaki tudományok		Társadalom tudományok		Humán tudományok		Ismeretlen és vegyes		Összesen		
	db	%	db	n	db	n	db	%	db	%	
Egyetem, főiskola	16 487	32,6	4 099	55,0	1 765	65,4	243	43,8	22 594	36,9	
Kormányzati szervek	10 308	20,4	1 295	17,4	439	16,3	113	20,4	12 156	19,8	
Ipari intézmények	15 747	31,1	837	11,2	62	2,3	63	11,4	16 709	27,2	
Külföldi intézmények	5 320	10,5	475	6,4	206	7,6	70	12,6	6 071	9,9	
Ismeretlen és vegyes	2 765	5,5	744	10,0	228	8,4	66	11,9	3 803	6,2	
Összesen	db	50 628	100,0	7 450	100,0	2 700	100,0	555	100,0	61 333	100,0
	%	82,6	12,1	4,4	0,9	100,0					

Általában angol nyelvű anyagot kértek (87%); a kémiai kérések 81%-a, a társadalomtudományi kérések 97%-a volt angol nyelvű. A francia és német nyelvű folyóiratok a kéréseknek csupán 3–5%-át érintették. A francia nyelvű irodalom használata a humán tudományok, a német pedig a kémia és a vegyészet területén volt gyakoribb (8–8%).

A kért művek 57%-a 1970 és 1975 között jelent meg. A természettudományi és műszaki kérések esetében van elsődleges jelentősége a megjelenés időpontjának; az összes kérés fele az elmúlt három és fél évben kiadott anyagokra vonatkozott. A társadalomtudományokból és a humán tudományokból általában 4,5–8,5 éve megjelent anyagokat kértek.

Az 1974-ben megjelent és könyvtárközi kölcsönzéssel kért kiadványokból 87% volt természettudományi és műszaki, 11% társadalomtudományi, 1% humán és 1% egyéb publikáció. Az 1930 és 1939 között megjelent kiadványoknál az előbbi csoportosításnak megfelelő értékek: 80%, 8%, 11%, 1%. Az 1850 és 1899 közötti anyagban: 63%, 6%, 28%, 3%.

Az 1. táblázat mutatja a kérések megoszlását tudományterület és kérő intézmények szerint. A táblázatból kitérünk, hogy az egyetemek és műszaki főiskolák kérték a legtöbb folyóiratot, az összes kérésnek 37%-át. Ezután következnek nagyságrendben az ipari intézmények, majd a kormányzati szervek stb.

A BLLD az 1970 és 1975 között megjelent időszaki kiadványokra vonatkozó kérések 95%-át, az 1900 és 1929 között megjelent anyagra vonatkozó kérések 60%-át tudta kielégíteni saját raktáraiból (2. táblázat).

A statisztikai vizsgálat eredményeként különböző témakör szerint rendezett folyóiratjegyzékeket állítottak össze. Az 51 leggyakrabban kért folyóiratot a 3. táblázat tartalmazza. A folyóiratokat a keresettség szerinti sorrendben közli.

A kérések kielégítésének aránya
a BLLD állományából

2. táblázat

A kiadás éve	Összes kérés	Összes kielégített kérés	A kielégített kérések %-os aránya
1975	1 311	1 275	97,3
1974	15 471	14 922	96,5
1973	7 261	6 855	94,8
1972	4 405	4 141	94,0
1971	3 395	3 212	94,6
1970	2 973	2 783	93,6
1970–1975	34 816	33 188	95,3
1960–1969	15 810	14 143	89,5
1930–1959	8 686	6 966	80,2
1900–1929	1 127	665	59,0
→ 1899	716	388	54,2
Összesen	61 155	55 350	90,6

3. táblázat

Az 51 legtöbbet keresett folyóirat
(az 1969 utáni állományból)

- 1 Biochimica et Biophysica Acta
- 2 New England Journal of Medicine
- 3 Science (New York, Washington)
- 4 Clinical Chemistry
- 5 Journal of Chromatography
- 6 Life Sciences

- 7 Clinica Chimica Acta
- 8 Brain Research
- 9 Proceedings – National Academy of Sciences of the United States of America
- 10 Analytical Biochemistry
- 11 Medical Journal of Australia
- 12 Biochemical Pharmacology
- 13 Research Communications in Chemical Pathology and Pharmacology
- 14 South Africa Medical Journal
- 15 Analytical Chemistry (Washington)
- 16 Febs Letters
- 17 Nature (London)
- 18 Environmental Science and Technology
- 19 British Medical Journal
- 20 Journal of Pharmaceutical Sciences
- 21 Biochemical and Biophysical Research Communications
- 22 Journal – American Medical Association
- 23 Journal of Infectious Diseases
- 24 Annals – New York Academy of Sciences
- 25 Water Research
- 26 American Journal of Obstetrics and Gynecology
- 27 Journal – Water Pollution Control Federation
- 28 Physica Status Solidi – A Applied Research
- 29 Prostaglandins
- 30 Lancet
- 31 Advances in Chemistry Series
- 32 Journal – National Cancer Institute
- 33 Journal of Agricultural and Food Chemistry
- 34 Journal of Colloid and Interface Science
- 35 Annals of Internal Medicine
- 36 Antimicrobial Agents and Chemotherapy
- 37 Comptes Rendus – Academie des Sciences (Paris) Series D
- 38 Dissertation Abstracts International
- 39 Journal of Pharmacy and Pharmacology
- 40 Chest
- 41 Pediatrics (Springfield)
- 42 Experientia
- 43 Analytica Chimica Acta
- 44 Applied Microbiology
- 45 ASTM Special Technical Publication
- 46 Chemical and Pharmaceutical Bulletin
- 47 International Journal of Cancer
- 48 Journal of Clinical Investigation
- 49 Machine Design
- 50 Oil and Gas Journal
- 51 Scientific American

/BOWER, C. A.: *Patterns of use of the serial literature at the BLLD = BLL Review*, 4. köt. 2. sz. 1976. p. 31–36./

(Jáki Éva)

Hálózatok és más együttműködési rendszerek hatása a referenz munkára

Napjainkban egyre érdekesebb kérdés a szervezeti formák hatása a könyvtári szolgáltatások színvonalára és költségeire. Míg azonban eddig ezt a kérdést elsősorban egyes könyvtárak belső szervezetére vonatkozólag vizsgálták, a jövőben *előtérbe kerülnek a könyvtárközi hálózatok szervezési problémái.*

Hálózatokat általában azzal az indokkal hoznak létre, hogy ezzel *a szolgáltatás javuljon* (a használó nagyobb bibliográfiai adattárhoz férhet hozzá) és ugyanakkor *csökkenjenek a helyi könyvtárak ráfordításai* (a párhuzamos beszerzések elkerülésével).

Az információs hálózati rendszer *előnyei:*

- a) megszünteti a párhuzamos munkákat, ugyanakkor szélesebb körben nyújt információt mindenkinek;
- b) mindenki számára hozzáférhetőek;
- c) az információs hálózatok kiterjednek az oktatásra is;
- d) gazdaságosak, csökkentik a helyi beruházási szükségleteket a modern technológia szélesebb területen való alkalmazása révén.

Vizsgálatra szorul még a hálózatoknak a könyvtári szolgáltatásokra gyakorolt hatása. A cikk ebből a szempontból foglalkozik a könyvtárnak egyik konkrét részterületével, *a referenz munkával.*

A referenz munka folyamata

A referenz munka abból áll, hogy *meghatározza a használó valós információs igényeit és megadja rá a releváns válaszokat.* A munka folyamata rendszerint a kérdésből, az információs rendszerből és a kérdés megválaszolásához alkalmas rendszer megkereséséből tevődik össze. Közismert tény, hogy a folyamat első lépése, *a használó kérdésének megfogalmazása* is jelentős könyvtárosi segítséget igényel. Lehetőleg ismernie kell a használó szakterületét, azt a körülményt, hogy mire kívánja felhasználni az információt és egyéb – a kérdéssel kapcsolatos – szempontokat.

A kérdés közös megfogalmazása során a könyvtáros megkísérli azt *lefordítani az információs rendszer formalizált nyelvére.* Ki kell térni a kérdés tartalmán kívül az igényelt információ típusára és a kérdés megválaszolására használható dokumentumok kategóriáira. A kérdés „lefordításának” sikere a könyvtáros állományismeretétől és a szakterület nyelvi ellenőrzöttségétől függ.

Ezt a lépést követi maga *a keresés*, amely hagyományos formájában voltaképp kimondatlan hipotézisek (hol található a válasz) egymásutáni megalkotásából és ellenőrzéséből áll, lényegében tehát próba-szerencse jellegű. Sikere a keresés során talált információktól függ. A könyvtáros *megállapítja a talált információk relevanci-*